- *Általában eléggé vegyesek az ilyenfajta ankétok tapasztalatai.*

Az attól függ, hogy hogyan szervezik, és mit várnak a találkozótól. Ami-kor először jártam egy munkásszálláson, ahol a beszélgetés részvevői „felmondták" nekem a látott darab tartalmát, csalódtam. De azután megértettem : milyen nagy dolog, hogy egy öreg bányász nemcsak megértette az előadást, hanem képes önmaga számára és a nyilvánosság előtt is megfogalmazni a látottakat. Sokszor egy-egy ilyen ankét a színház ön-kontrollja, a gondolatok visszaigazolása lehet.

- *Hallottam, hogy újra a Madách Színházba készülnek. Tekinthetjük ezt a műsorcserét már az együttműködés hagyományának ?*

-- Jó lenne, ha ez már nem is hagyomány lenne, nem két színház üdvözlendő kapcsolata, hanem a színházak létformáját jelentő mobilitás természetes megnyilvánulása. Meggyőződésem, hogy az a kulturális érték, amit egy-egy város színháza produkál - az egységes magyar színházi kultúra része. És mi felelősek vagyunk azért, hogy ezt *az* értéket m nél több emberhez eljuttassuk. Ez a budapesti Madách Színház előadásaira ugyanúgy vonatkozik, mint a Pécsi Nemzeti Színházéra, feltéve, hogy valóban értékről van szó. Én azt hiszem, hogy a műsorcsere, a turné, csak nálunk olyan nagy újság, a világon mindenütt magától értetődő színházi életforma. Miért ne vihetnénk el egy-egy jó előadásunkat a budapesti bemutatkozás után Salgótarjánba, Egerbe, Sopronba vagy bármelyik más, önálló társulattal nem rendelkező városba? Miért ne egyeztethetnénk a programot az ott rendszeresen vendégszereplő színházakkal? Hiszen ez közös és egyetemes érdek.

Gondolom, a szezonvégi turné - fárasztó dolog.

- De ugyanakkor össze is kovácsolja a társulatot. Es akikben színészi vagy egyáltalán művészi véna van, abban él az igény arra, hogy megmutassa önmagát. Szeretné, ha minél többen látnák az országban azt, amit létrehozott! El kel-lene jutnunk végre oda, hogy ezt sehol ne tekintsék valamiféle partizánakció-nak, hanem a szocialista színház intézményesített létformájának.

– *Valamiféle országos mozgalomra vagy fesztiválra gondol?*

– A világért sem! Mindig és mindenben - csak Pécsre. És arra kérem, hogy ezt ne felejtse ki a nyilatkozatból.

RÉVY ESZTER

A békéscsabai színházról

Beszélgetés Lovas Edittel

Szinte minden vidéki színházunk problémáiról, sikereiről vagy bukásairól többet tudunk, mint a Békés megyei Jókai Színház működéséről. Kíváncsivá tett, mi lehet az oka annak - a távolságon kívül -, hogy olyan keveset írunk-beszélünk erről a színházunkról. Ez a kíváncsiság késztetett arra, hogy az 1975-76-os évad előadásainak látogatása közben megfigyeljem Békéscsabán a mindennapok színházi életét, és beszélgessek Lovas Edittel, a színház igazgatójával.

A Jókai Színház 1975-76-os bemutat ói: Shakespeare: *A makrancos hölgy,* Rahmanov: *Viharos alkonyat,* Kolhaase-Zimmer: *Hal négyesben,* Bárány Tamás: *Város esti fényben,* Deval-Nádas-Szenes: *Potyautas,* Schiller: *Ármány és szerelem,* Svarkin-Aldobolyi-Romhányi: *Az idegen gyermek,* Maugham-Sauvajon: *Csodálatos vagy, Júlia,* Kaló Flórián: *Négyen éjfélkor* és Csiky-Fényes--Szenes: *Kaviár.* Két gyermekelőadás: Benjadovszkaja-Csoma-Tomsits-Brand: *A három Mamed* és Heinz-Kahlan Grimm-mese-adaptációja : *Az okos Zsuzska.*

A bemutatott művek világos közművelődési célkitűzést szolgálnak: klasszikusok, régi és új magyar drámai művek, ízelítő a szocialista országok színműveiből, zenés vígjátékok. Operettet tíz éve nem játszik a színház. Kilenc felnőtt-és négy gyermekelőadásra szóló bérletsorozatot hirdetnek. Közönség tehát mindig van; néhány kivételtől eltekintve, melyekre később még visszatérünk, a látogatottság általában kilencven százalékos. De felmerül a kérdés: vajon a színház látogatottsága arányban van-e a tényleges közönségigénnyel ?

– *Hogyan méri le a színház igazgatósága, hogy műsoruk valóban megfelel-e közönségük ízlésének ?*

– Az utóbbi években általánossá vált szakmai vélemény szerint az egész magyar színházi világ egyik legnagyobb vívmánya és egyben katasztrofális csődje a bérletrendszer. Egyik oldalról ugyanis szép, nemes, kultúrigényes dolog, hogy egy munkás- vagy parasztember éven-te többször kedvezményesen, szervezetten ellátogat színházba. Másfelől viszont nemcsak a bukás vagy az egészséges kiválasztódás lehetőségét zárja ki, hanem nagyon megnehezíti a tájékozódást abban az alapvetően fontos kérdésben, melyet feltett. Nem mindig tudunk pontosan és hiteles forrásból informálódni arról, hogyan hat valójában a látott-hallott kultúra azokra, akiknek érdekében egész művelődéspolitikánk munkálkodik, noha erre azért vannak eszközeink. Az aktív kultúrpolitikai tevékenység a „Viharsarokban" különösen nagy jelentőségű. Színházunk a város életében nem különlegesség akar lenni, ha-nem mindennapi valóság.

– *Úgy érti, hogy az ország e részének kulturális szintje alacsonyabb a többinél? -*

Nem így fogalmaznék. Arról van inkább szó, hogy itt, Békésben, ahol ma is jellemző a tanyai településforma, a kicsi falvak láncolata, ahol az ember kiszolgáltatottsága a természetnek még mindig nagyfokú, a szabadság nyomában járó jogok még nem ivódtak elég mélyen az emberek lelkébe. Itt, ahol a talpalatnyi földért, falat kenyérért, a, létminimumért való küzdelemben évszázadok teltek el a felszabadulás előtt, lehet-e csodálni, hogy az anyagi javak megszerzése, a tárgyi kultúra elsajátítása álla vezető helyen ? A szellemi kultúrához való jog még nem tudatosodott eléggé, annak ellenére, hogy ez az a megye, ahol az apák együtt tanulnak a fiúkkal, ami önmagában is hatalmas eredmény. A szellem napvilágának felragyogtatása az agyakban és a szívekben: itt fokozott mértékben nem csupán joga kötelessége a színházművészetnek.

A Jókai Színház az ország színházait tekintve - leszámítva a más funkciójú Huszonötödik Színházat - az egyetlen, amely rendszeresen bekapcsolódik a felnőttoktatásba. A műsorösszeállítás ugyanis eleve figyelembe veszi az iskolai tanmenetek tematikáját, ügyelve arra, *hogy* évi két előadás mindig az oktatáshoz hangolódjék. Mint már említettem, közönségben nincs is hiány, általános a telt ház; időnként hatvan-hetven százalékos a látogatottság.

– *Van-e valami konkrét oka a látogatottság változásának, hiszen a bérleteket, jegyeket egyformán eladják ?*

– Hogyne volna. Ha például *a Minden lében két kanál* vagy a *Columbo-sorozat* valamelyik darabja megy a tévében, a színház látogatottsága észrevehetően csökken. Ugyanez a helyzeti, ha Békéscsaba futballcsapata játszik valamilyen fontosabb mérkőzést. Közönségproblémánk

különben a székhelyen szinte soha sincs, tájelőadások alkalmával viszont akad. Miután ezeket az előadásokat - mint mindenhol - fix összegért kötik le, a művelődési ház nem érdekelt abban, hányan ül-nek a nézőtéren. Ha a művelődési ház vezetője kevésbé lelkes, vagy - mondjuk - éppen kukoricatörés van, lényegesen kevesebb a közönség, bár száz néző alatt nem vállaljuk az előadás megtartását. Igaz viszont, hogy ez okból mindössze egy alkalommal mondtunk le fellépést.

(Békéscsabán valóban nincs sok gond a közönséggel. És ami e műsorpolitikát igazolja: *az Ármány és szerelem* éppolyan siker, minta Bárány Tamás riportkönyvéből a színház felkérésére készült dráma.)

- Tapasztalatom szerint az embereket mindennapjaink drámai eseményei érdeklik legjobban - és a nagy tragédiák. Leegyszerűsítve talán úgy fogalmazhatnánk, hogy két dolgot szeretnek: sírni és nevetni. De mindenekelőtt az erkölcsi megtisztulást igénylik. A mai színházművészetnek feltétlenül feladata, hogy az embereket hozzásegítse az erkölcsi, világnézeti tisztánlátáshoz, belső életük rendezéséhez. A közönség ezt várja, ezt igényli a színháztól, és eltaszít mindenfajta hazugságot.

– *Az őszinte reagálás különösen a gyerekekre jellemző.* A három Mamed *előadásain például fülsiketítő lárma kísérte a színpadi cselekmény fordulatait. A gyerekek mélységesen elítélték az aljas, gonosz szándékot, és segíteni akarták a jó, igaz emberek sorsát. De minden gyermekelőadás tomboló sikert hoz, olyannyira, hogy előfordul: többgyermek van a nézőtéren, mint ahány hely.*

– Bizony előfordul. Három éve bérletrendszerű a gyermekszínház. Az)k a gyerekek, akik három évvel ezelőtt először vettek bérletet, megismerkedhettek mesejátékkal, operával, balettel, bábjátékkal. Rendkívül fontosnak tartom a gyermekek színházba szoktatását. Nemcsak azért, mert tudom, hogy több esetben a szülők is akkor láttak-hallottak életükben először operát, mikor elkísérték gyermeküket Ránki *Pomádé király új ruhája* című művének előadására, hanem mert biztos, hogy ezeknek a gyermekeknek már szellemi szükségletük lesz a színházművészet iránti érdeklődés. Meggyőződésem: legelemibb kötelességünk, hogy gyermekeink mindenből a legszebbet, legnemesebbet, legtisztábbat kapják tőlünk. Szín-házunk egyébként a felszabadulás 30. év-fordulója alkalmából -egyedül az országban - elnyerte az Országos Ifjúsági és Nevelési Tanács „Ifjúságért" nagydíját.

(A Jókai Színház évenként általában 400-410 előadást tart, 1973-ban 137 318, 1975-ben már 151 629 néző előtt. Az évi 410 körüli előadásszámból szintén 1975-ben 192 volt a felnőtt- és 45 a székhelyi gyermekelőadások száma. A többi - táj. A társulat 32-3 4 tagot számlál, beleértve a segédszínészeket is. Nincs olyan színész, aki 100 előadás alatt játszana, az sem, akinek például 85 a kötelező előadásszáma. A produkciók művészi színvonala általában jó, bár egyes előadásokon belül időn-ként egyenetlen. Nagyobb számban születnek kitűnő alakítások, mint egységes, kiemelkedő művészi színvonalon mozgó előadások. A színház állandó rendezői-nek száma három, beleértve az igazgató-nőt is. A kötelező rendezésszámon túl-lépve vendégrendezőkkel dolgoznak az ország minden részéből - nem mindig szerencsésen. Az is tény, hogy évek óta nem akadt olyan, a főiskolát frissen végzett fiatal színész, aki pályakezdő éveit a Jókai Színháznál óhajtotta volna eltölteni.)

– *Ön szerint mi az oka a produkciók művészi színvonal-ingadozásának, a társulat meglehetősen heterogén összetételének ?*

– Sajnos a mai napig nem lehetett jóvátenni azt a hibát, amelyet az ötvenes években követtek el: ha valaki „rossz fát tett a tűzre" a színházművészet berkeiben, bűneit levezekelni elküldték a békéscsabai színházba. Hiába dolgozik körülbelül tíz esztendeje a színház a felettes hatóságok és a közönség bizalmától övezetten, a szakmában az a szó, hogy „Békéscsaba" ,egyenlő azzal, hogy „lent". De mi lehet a megoldás, ha azok a művészek, akik nagyon becsületesen, tudásuk és tehetségük maximumával 3 hódítják meg a közönséget, az egész országban a legmostohább körülmények között él-nek? A színészházznak nevezett alápincézetlen, belső zártfolyosós, összedőléssel fenyegető vályogház, ahol zömében kettesével kénytelenek lakni színészeink, nyilvánvalóan nem jelent túl nagy vonzerőt. A béralap sem magasabb, mint bármely más színháznál. Ilyen körülmények közt nem csoda, hogy olyan a színház, mint egy vasúti átszállóhely. Két-három évenként ismétlődik az idegtépő hajsza: a törzstársulathoz tehetségesnek ígérkező fiatalokat kell „összeszednünk". És mire felneveljük őket, megtanulják a szakmát, s már van Ferdinándunk és Lujzánk, akkor szinte biztosra vehető, hogy ez egyben a búcsúfellépésük is lesz. Becsületükre válik azonban elszerződő színészeinknek, hogy általában nem anyagi okok, hanem jobb művészi és egyéb körülmények reményében hagyják el a színházat.

– *Ön az egyetlen az országban, aki nő létére színigazgató. Segítik a munkájában?*

– A felsőbb szervek általában lelkesedéssel és ügyszeretettel támogatják a színház célkitűzéseit. De ezzel együtt sem tudom négy éve elérni, hogy főrendezőt nevezzenek ki. Évek óta egy-személyben vagyok felelős mindenért művészileg, politikailag, anyagilag. És mert aggályos, lelkiismeretes fajta vagyok, számomra ez fokozott felelősséget jelent. Huszonnégy éve dolgozom a pályán, ebből húszat töltöttem vidéken, jóval több mint *száz* előadást rendeztem. Soha nem gondoltam arra, hogy valaha is vezető legyek. Mindig csak arra törekedtem, hogy az előttem álló feladatot tőlem telhetően a legjobban oldjam meg. De nem érzem, hogy akár eddigi eredményeim alapján, akár mint súlyos problémákkal küzdő színházvezetőre különösebben odafigyeltek volna rám - vagy az ügyre, melyet itt „lent", Békéscsabán képviselni igyekszem. Kivételt képeznek ez alól közvetlen feletteseim, a párt-, a városi és a megyei vezetés képviselői. Azt hiszem, korosztályomban én vagyok az egyetlen, aki még a „Szocialista kultúráért" elismerést sem kapta meg, nyilván mert eddig végzett munkámmal nem érdemeltem meg. Volt idő, amikor ez nagyon fájt. Ma már nem. Négyszáz boldog gyerek vagy egy-egy őszinte nevetés a nézőtéren - a mi pályánkon ez jelenti az igazi örömet.